
Mr. sc. Mirza Hebib
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Pravni fakultet / Faculty of Law
m.hebib@pfsa.unsa.ba

UDK 387.22:658.562(497.6 Sarajevo)

Stručni članak

**AKADEMSKA ZVANJA I OSIGURANJE KVALITETE: IZAZOVI
NORMATIVNIH OKVIRA *DE LEGE FERENDA***

**ACADEMIC TITLES AND QUALITY ASSURANCE: CHALLENGES
OF LEGAL *DE LEGE FERENDA* FRAMEWORKS**

Sažetak

Osnovna teza ovog priloga je kako statusnopravna pitanja akademskog osoblja u kontekstu osiguranja kvalitete treba rješavati primjenom komparativnog prava, poštujući jamstvo akademske autonomije i načela akademske slobode i akademske samouprave, pluralizma znanstvenih disciplina, očuvanja znanstvene produkcije od nacionalnog značaja te osnaživanja i poticanja internacionalizacije u oba smjera. Sve navedeno je u korelaciji sa stvaranjem okružja u kojem će kriteriji za akademska napredovanja biti zahtjevniji u odnosu na postojeće, pri tom poštujući sveukupnu valorizaciju akademskog rada. Promjene normativnih okvira za cilj moraju imati kvalitetniji znanstveno-istraživački i nastavni rad te snažniju konkurentnost Univerziteta u Sarajevu u europskom okružju. Reforme je neophodno provoditi promišljeno, na temelju analiza s detektiranim problemima i ciljevima koji se žele postići, pritom uzimajući u obzir bh. društveni kontekst i aktualni opći pravni okvir u kojem Univerzitet u Sarajevu, kao najveća i najznačajnija visokoškolska ustanova u Bosni i Hercegovini, egzistira.

Ključne riječi: visoko obrazovanje, komparativno pravo, akademska zvanja, Kanton Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu

Summary

The leading argument of this article is that status issues of academic staff in the context of quality assurance should be addressed through the application of comparative law, respecting the guarantee of academic autonomy, principles of academic freedom, academic self-government, pluralism of scientific disciplines and preservation of scientific production of national importance. All of the above is correlated with the creation of an environment in which the criteria for academic advancement will be more demanding than the existing ones, while respecting the overall valorization of academic work. Changes in normative frameworks must be

aimed at better quality research and teaching work and stronger competitiveness of the University of Sarajevo in the European environment. Reforms need to be implemented thoughtfully, based on analyzes with identified problems and goals to be achieved, taking into account the BiH social context and the current general legal framework in which the University of Sarajevo exists, as the largest and most important higher education institution in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *higher education, comparative law, academic titles, Sarajevo Canton, University of Sarajevo*

U razvijenim zemljama suvremenog svijeta sustav visokog obrazovanja i znanstveno-istraživačka djelatnost predstavljaju snažnu pokretačku snagu za razvoj društva. Predstavljaju intelektualnu bazu od posebne važnosti za države i unutardržavne društvene promjene. U bh. kontekstu, uloga i mjesto visokog obrazovanja još uvijek nije jasno definirana. To je vidljivo i na području Kantona Sarajevo, gdje učestale reforme visokog obrazovanja potvrđuju prisustvo pravne nesigurnosti.¹

Sustav visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini u normativnom smislu je fragmentiran i složen. Ustavne nadležnosti u području visokog obrazovanja koncentrirane su na kantonalnom nivou na području Federacije BiH, entitetskom nivou na području Republike Srpske, te nivou Brčko distrikta BiH. Nadležnost Bosne i Hercegovine ogleda se u provođenju Okvirnog zakona o visokom obrazovanju i poslovima koordinacije u domenu razvoja visokog obrazovanja.² Jedan od preduvjeta za jasnije definiranje i pozicioniranje visokog obrazovanja na području cijele Bosne i Hercegovine jesu promjene u okviru normativnog sustava, koje bi trebale doprinijeti ostvarivanju strateških ciljeva u oblasti visokog obrazovanja izraženih u Deklaraciji europskih ministara visokog obrazovanja iz Bologne (1999).³

¹ Hebib, M., *Izazovi i perspektive reforme visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo*, Sveske za javno pravo, sv. 29, str. 17.

² Usp. Bečić, M., *Analiza sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini*, Sveske za javno pravo, sv. 29, 2017., str. 3-16.

³ *Evropski prostor visokog obrazovanja (Bolonjska deklaracija)*, dostupno na: www.cip.gov.ba/images/pdf/bolonja/bolonjska.bih.pdf, pristupljeno 28. 1. 2022.

Unatoč ovakvoj složenosti, Sarajevo nedvojbeno predstavlja centar visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. To je direktna posljedica duge tradicije vezane uz Univerzitet u Sarajevu. Uz Gazi Husrev-begovu medresu i njezinu biblioteku, kao svojevrsne prednike visokog obrazovanja, otvaranjem Šerijatske sudačke škole (*mektebinuvab*) (1887), Vrhbosanske katoličke bogoslovije (1890), Sarajevsko-reljevske pravoslavne bogoslovije (1892), Zemaljskog muzeja (1888) i u konačnici Više šerijatske sudačke škole (1937), Sarajevo, ali i Bosna i Hercegovina bivaju uvedene u sustav visokog obrazovanja u suvremenom kontekstu. Osnivanju Univerziteta u Sarajevu prethodilo je i otvaranje Više pedagoške škole, zatim Medicinskog, Pravnog, Poljoprivredno-šumarskog i Tehničkog fakulteta u periodu od 1946. godine do 1949. godine.⁴ Univerzitet u Sarajevu, prvi suvremeni univerzitet u Bosni i Hercegovini, počeo je s radom 2. 12. 1949. godine i može se slobodno reći kako je od tada cjelokupan razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini vezan tu ustanovu. Sarajevski univerzitet predstavlja maticu razvoja visokog školstva i znanosti u Bosni i Hercegovini posljednjih više od sedam decenija. Iz njegove akademske strukture nastale su matične komisije i prvi nastavni kadrovi za otvaranje i razvoj univerziteta u Banjoj Luci (1975), Tuzli (1976), Mostaru (1977) i drugim gradovima. Ekspanzivni znanstveno-istraživački i nastavni razvoj Univerziteta prekinut je ratnim događajima 90-ih godina, a mnogi problemi s kojima se i danas suočavamo predstavljaju posljedicu događaja iz tog perioda, poput tadašnjeg procesa ubrzanog popunjavanja upražnjenih mjesta i nerijetko loše kadrovske politike, te višegodišnjeg procesa tranzicije i oporavka. Ipak, unatoč mnogim još uvijek neotklonjenim nedostacima, svaka ozbiljnija analiza svih mjerljivih pokazatelja nedvojbeno potvrđuje značaj i ulogu koju Univerzitet u Sarajevu ima za bh. društvo.⁵

Dovoljno je obratiti pozornost na statističke podatke i uočiti kako više od polovice cjelokupnog akademskog osoblja javnih visokoškolskih ustanova s područja Federacije BiH⁶ radi na Univerzitetu u Sarajevu, kako više od polovice svih studenata u Federaciji BiH studira upravo na Univerzitetu u Sarajevu i kako gotovo pa svi značajniji znanstveno-istraživački projekti bivaju implementirani na Univerzitetu u Sarajevu ili u suradnji i partnerstvu s

⁴ Škrijelj, R. (ur.), *70 godina Univerziteta u Sarajevu. Univerzitet u Sarajevu – pokretač razvoja bosanskohercegovačkog društva*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2019., str. 16-19; Durmišević, E., *Uvod u razvoj pravne misli u Bosni i Hercegovini*, Univerziteta u Sarajevu – Pravni fakultet, Sarajevo, 2014., str. 76 *et seq.*

⁵ Hebib, *Ibid.*, str. 20.

⁶ Op. a. U ovom prilogu, u niti jednom segmentu, ne obrađuju se akreditirane i neakreditirane privatne visokoškolske ustanove, koje predstavljaju poseban problem i fenomen bh. društva.

istim. Zbog toga u svakoj reformi normativnog okvira, ovaj Univerzitet je bio u centru interesa sarajevske, ali i šire zainteresirane bh. javnosti. To je očekivano i logično jer Sarajevo nije samo centar Kantona Sarajevo, već centar države i regionalni centar u koji dolaze studenti iz cijele Bosne i Hercegovine, regije, a prema recentnim podacima sve je više studenata i iz šireg inozemstva.⁷

Svjesni mnogih nedostataka u aktualnom normativnom okviru i tendencija prisutnih u europskom okružju, mišljenja smo kako je regulacija statusnopravnih pitanja akademskog osoblja u direktnoj korelaciji s osiguranjem opće (znanstveno-istraživačke i nastavne) kvalitete Univerziteta, te da je zbog toga ovim pitanjima neophodno pristupiti s ozbiljnom pozornošću.

Na početku je važno kazati kako se u čestim reformskim procesima, koji već svojom učestalošću detektiraju problem pravne nesigurnosti, nerijetko u javnosti biva istaknuto kako ljudi iz akademske zajednice, koji pružaju otpor tim procesima imaju problem s višim kriterijima i(li) kako podržavaju netransparentnost. Prateći te procese posljednjih godina, slobodni smo ocijeniti takve navode neistinitim i pretpostaviti kako uglavnom imaju za cilj širu javnost dovesti u zabludu stavljajući u prvi plan pojedine primjere netransparentnog poslovanja ili primjere loših pojedinaca, koji su sigurno u manjini, a koji možda i imaju problem s promjenama kriterija. Mi smo mišljenja kako problem tih reformskih procesa nisu viši kriteriji ili njihova promjena, kao ni bilo što će doprinijeti osnaženju Univerziteta i doprinijeti njegovoj afirmaciji u bh. društvu i međunarodnim okvirima. Temeljni problem je metodologija svih reformskih procesa koji su implementirani ili trebali biti implementirani na području Kantona Sarajevo, gdje je jasno bilo vidljivo kako nedostaje analiza i jasno definirani ciljevi koji se žele postići.

U svakom od reformskih procesa, tri stuba na kojima počiva visoko obrazovanje moraju biti neupitna – akademska autonomija, akademska

⁷ Izvještaj o radu Univerziteta u Sarajevu za period 01. 01–31. 12. 2020. godine, str. 66–74; Izvještaj o radu Univerziteta u Sarajevu za period 01. 01–31. 12. 2019. godine, str. 91-102. Dostupno na: www.unsa.ba, pristupljeno: 28. 1. 2022.

samouprava i akademske slobode.⁸ To su stubovi slobodnog univerziteta i ni na koji način ne smiju biti ugroženi. Sva akademska pitanja, uključujući i valorizaciju akademskog rada moraju ostati pitanja isključive nadležnosti vertikalne univerzitetske hijerarhije (Katedra-Odsjek-Vijeće-Senat). Prirodno je da osnivač (Skupština i Vlada Kantona Sarajevo), kroz čije djelovanje se osigurava financiranje Univerziteta, zainteresiran za mnoga pitanja njegova funkcioniranja. Ipak, u tim odnosima koji moraju biti partnerski, a ne hijerarhijski, ne smije biti dovedena u pitanje opstojnost naznačenih akademskih stubova. Zahtjevi u vezi s kontrolom protoka novca su opravdani i oni su kroz trezorsko poslovanje u potpunosti implementirani. S druge strane, svako zadiranje u akademska pitanja, osnivanjem nekih kvazi autonomnih tijela kao posrednika između Vlade (koja ima specijalizirano ministarstvo za visoko obrazovanje) i Senata Univerziteta vodi potencijalnoj politizaciji i urušavanju sustava. Mi nemamo problem s bilo kakvom transparentnošću, s poštivanjem propisa, pa ni s prekršajnim odredbama, dok god su one opravdane i srazmjerne, a ne onakve kakve su trenutno, gdje i za beznačajne propuste, imaju zapriječene drakonske kazne koje za cilj imaju poniziti visokoškolsku ustanovu.

U budućim reformama, zalažemo se za primjenu komparativnog prava i tzv. pravnih transplanta (*legal transplants*).⁹ U tom procesu bitno je kao modele za usporedbu kriterija za akademske izbore i druga akademska pitanja uzimati tranzicijske zemlje, odnosno zemlje sa sličnim stupnjem društvenog razvoja kao što je Bosna i Hercegovina. Potrebno je detaljno razmotriti modele zemalja iz regije koje su pokazale najveći iskorak u priključenju Europskom prostoru visokog obrazovanja. Uzimanje Danske, Švedske ili Nizozemske kao modela u komparaciji predstavljao bi potpuno pogrešan pristup imajući u vidu njihov stupanj društvenog razvoja. Primjera radi, u kontekstu akademskih izbora moguće je razmisliti o modelima „ili/ili“ jer neće svatko biti u svemu najbolji, netko će imati više mentorstava i biti bolji predavač, a netko više znanstvenih članaka i monografija. Internacionalizacija, koja je uistinu važna za budućnost Univerziteta u Sarajevu, na niti jedan način nije valorizirana, iako smo svjesni kako svaki odlazak akademskog osoblja u inozemstvo doprinosi nemjerljivu iskustvu, a imajući u vidu bogate znanstvene resurse,

⁸ Usp. Grubišić, K., *Kriteriji određivanja i sistematizacija pravnih načela u visokom obrazovanju i znanosti*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, sv. 69, br. 4, 2019., str. 540–544.

⁹ Usp. Watson, A., *Pravni transplant: pristup uporednom pravu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010.; Graziadei, M., *Comparative Law as the Study of Transplants and Receptions*, u: Reimann, M., Zimmermann, R. (ur.), *The Oxford Handbook of Comparative Law* (1st edn) I, University Press, Oxford, 2012.

poboljšanju kvalitete znanstvenog rada. Po našem sudu, poprilično kvalitetan model izbora u akademska zvanja razrađen je u Republici Hrvatskoj i mogao bi inspirativno poslužiti u budućim reformama.¹⁰ Potrebno je pronaći način da se svaki rad na određeni način valorizira. Nije normalno očekivati od nekoga tko radi na fakultetu i ima nekoliko stotina studenata koje mora opslužiti, da ima jednake kriterije za napredovanje kao netko tko radi u okviru znanstvenog instituta i kojem je znanstveni rad centralni fokus njegova egzistiranja.

Kad je riječ o nekim posebnim dijelovima i odredbama, potrebno je postaviti poticajno okružje za redovne profesore pa možda uvesti i dvije kategorije redovne profesure, bez trajnog zvanja i u trajnom zvanju, kako bi se potakli i valorizirali oni koji svojim radom kroz redovni slijed izbora u zvanja u prvoj polovici svoje karijere dođu do redovne profesure. Aktualni okvir gotovo da ne uzima u obzir činjenicu da oni koji najviše znaju, a koji su najmanje opterećeni nastavnim obvezama, po trenutnom okviru nisu dužni gotovo nikako doprinosti znanstvenom napretku ustanove na kojoj rade. Također, potrebno je izanalizirati i negativne posljedice do kojih je došlo umirovljenjima akademskog osoblja s navršenih 65 godina starosti. Nama se čini kako u ovom segmentu zakonodavac posljednjih godina ne vodi računa o prirodi posla akademskog osoblja i njihovoj znanstvenoj dimenziji koja se izgrađuje prvenstveno dugogodišnjim iskustvom. Imajući u vidu fragmentiran sustav visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, ovakva, nedovoljno elaborirana odredba, po nama predstavlja ishitren potez, koji cijeneći brojnost, što državnih, što privatnih visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini vjerojatno rezultira prisilnom odljevu kadrova Univerziteta u Sarajevu, u korist drugih univerziteta.

¹⁰ Usp. *Odluka o obliku i načinu provedbe nastupnog predavanja za izbor u znanstveno-nastavna zvanja, umjetničko-nastavna i nastavna zvanja*, Narodne novine br. 129/2005; *Odluka o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u nastavna zvanja*, Narodne novine br. 13/2012; *Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u nastavna zvanja*, Narodne novine br. 120/2021; *Odluka o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u umjetničko-nastavna i nastavna zvanja u području umjetnosti*, Narodne novine br. 61/2017; *Odluka o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna zvanja*, Narodne novine br. 106/2006, Narodne novine br. 122/2017; *Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i znanstveno-stručne djelatnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna zvanja*, Narodne novine br. 120/2021; *Odluka o minimalnim uvjetima radnih obveza za reizbor na znanstvena, znanstveno-nastavna, umjetničko-nastavna, nastavna i stručna radna mjesta te o obliku izvješća stručnog povjerenstva o radu zaposlenika u postupku reizbora*, Narodne novine br. 24/2021.

Na kraju, imajući u vidu pregledno istaknute izazove s kojima se suočavamo i iskazane prijedloge koji bi trebali doprinijeti osiguranju kvalitete u budućim reformskim procesima, iskoristit ćemo i priliku da iskažemo naš stav o smjerovima kretanja koji bi u korelaciji sa iskazanim reformskim procesima trebali doprinijeti osnaženju Univerziteta u Sarajevu.

Prvi smjer jeste konstantno kadrovsko i infrastrukturno osnaživanje i pružanje mogućnosti najboljim kandidatima da upišu doktorski studij i započnu akademsku karijeru. Više kvalitetnih ljudi prirodno doprinosi većoj znanstvenoj produkciji. Time se mnoštvo administrativnog i nastavnog posla dijeli se na veći broj osoba, kapaciteti se oslobađaju i dodatno usmjeravaju u znanstvenu produkciju.

Drugi smjer jesu zahtijevanja od Vlade, kao ključnog partnera da pruža podršku infrastrukturnim i znanstvenim projektima poštujući pluralizam disciplina, te uključujući podršku i poticaj mladim istraživačima da objavljuju radove u najreferentnijim časopisima u inozemstvu, ali pružajući i punu podršku domaćim časopisima da uđu u baze visokog citatnog ranga, što će doprinijeti boljoj vidljivosti Univerziteta.

Treći smjer jeste iskorištavanje prednosti koje donosi integracija kroz osnaživanje unutarnje mobilnosti. Poboljšanje kvaliteta studija ogleda se i kroz suradnju među organizacijskim jedinicama. Zašto jedan student prava, kojem uistinu treba strani jezik struke, ne bi mogao slušati izborni kolegij na Filozofskom fakultetu, gdje možda na nekim odsjecima nema puno studenata. Imajući u vidu praksu europskih univerziteta, integracija treba doprinijeti i stvaranju bolje organizacijske klime među akademskim osobljem što bi rezultiralo jačom znanstvenom produkcijom.

U konačnici, sve zajedno treba doprinijeti stvaranju preduvjeta da kriteriji svima budu viši, i akademskom osoblju, i studentima. Podizanje kriterija vodi izvrsnosti, ali u taj proces moguće je ići samo na temelju pripremljenih analiza, uzimajući u obzir kompleksnosti zatečenog stanja, specifičnosti velikog Univerziteta s mozaikom disciplina i neophodnosti različitih prilagodbi koje donosi budućnost.

Literatura

1. Bečić, M, *Analiza sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini*, Sveske za javno pravo, sv. 29, 2017., str. 3–16.
2. Durmišević, E, *Uvod u razvoj pravne misli u Bosni i Hercegovini*, Univerziteta u Sarajevu – Pravni fakultet, Sarajevo, 2014.
3. *Evropski prostor visokog obrazovanja (Bolonjska deklaracija)*, dostupno na: www.cip.gov.ba/images/pdf/bolonja/bolonjska.bih.pdf, pristupljeno 28. 1. 2022.
4. Graziadei, M, *Comparative Law as the Study of Transplants and Receptions*, u: Reimann, M., Zimmermann, R. (ur.), *The Oxford Handbook of Comparative Law (1st edn) I*, University Press, Oxford, 2012.
5. Grubišić, K, *Kriteriji određivanja i sistematizacija pravnih načela u visokom obrazovanju i znanosti*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, sv. 69, br. 4, 2019., str. 521–552.
6. Hebib, M, *Izazovi i perspektive reforme visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo*, Sveske za javno pravo, sv. 29, str. 17–26.
7. *Izveštaj o radu Univerziteta u Sarajevu za period 01. 01–31. 12. 2020. godine*, dostupno na: www.unsa.ba, pristupljeno: 28. 1. 2022.
8. *Izveštaj o radu Univerziteta u Sarajevu za period 01. 01–31. 12. 2019. godine*, dostupno na: www.unsa.ba, pristupljeno: 28. 1. 2022.
9. *Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u nastavna zvanja*, Narodne novine br. 120/2021.
10. *Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i znanstveno-stručne djelatnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna zvanja*, Narodne novine br. 120/2021.
11. *Odluka o minimalnim uvjetima radnih obveza za reizbor na znanstvena, znanstveno-nastavna, umjetničko-nastavna, nastavna i stručna radna mjesta te o obliku izvješća stručnog povjerenstva o radu zaposlenika u postupku reizbora*, Narodne novine br. 24/2021.
12. *Odluka o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u nastavna zvanja*, Narodne novine br. 13/2012.
13. *Odluka o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u umjetničko-nastavna i nastavna zvanja u području umjetnosti*, Narodne novine br. 61/2017.
14. *Odluka o nužnim uvjetima za ocjenu nastavne i stručne djelatnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna zvanja*, Narodne novine br. 106/2006, Narodne novine br. 122/2017.
15. *Odluka o obliku i načinu provedbe nastupnog predavanja za izbor u znanstveno-nastavna zvanja, umjetničko-nastavna i nastavna zvanja*, Narodne novine br. 129/2005.

16. Škrijelj, R. (ur.), *70 godina Univerziteta u Sarajevu. Univerzitet u Sarajevu – pokretač razvoja bosanskohercegovačkog društva*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2019.
17. Watson, A, *Pravni transplantati: pristup uporednom pravu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010.